

О.С.Слепцов,
доктор архітектури, професор,
Ю.В.Івашко,
кандидат архітектури, доцент

УКРАЇНСЬКИЙ АРХІТЕКТУРНИЙ МОДЕРН ЯК СВІДЧЕННЯ САМОБУТНОСТІ НАРОДУ

Анотація: у статті розглянуто специфічні характеристики європейського модерну. Особливо виділено національно-романтичний модерн, показано особливе місце українського архітектурного модерну.

Ключові слова: модерн, самобутність, український архітектурний модерн.

В ряду національно-романтичного модерну різних країн український архітектурний модерн В.В.Чепелика займає особливе місце. На відміну від того ж, скажімо, «північного» модерну (національного романтизму), який має певну схожість в межах скандинавських і балтійських країн, в Петербурзі і в інших містах поблизу Петербурга, тобто набув певного інтернаціонального характеру, український модерн-таки зберіг притаманну йому неповторність і самобутність і не поширився з території України. Якщо поставити описані і дбайливо зібрані і проаналізовані В.В.Чепеликом об'єкти українського архітектурного модерну (національно-романтичного модерну України) в один ряд з об'єктами національно-романтичного модерну тих самих країн Скандинавії чи балтійських країн, можна побачити абсолютно різні композиційні прийоми і фасадні рішення, попри те, що деякі елементи, такі як трапеційні прорізи, однаково широко поширені і в «північному» модерні, і в українському архітектурному модерні. В «північному» модерні вони мають походження від трапеційних форм мансардних вікон, в українському архітектурному модерні – від трапеційних одвірків старовинних дерев'яних церков, прикрашених різьбленням по дереву. Характер українського архітектурного модерну зовсім інший порівняно з об'єктами скандинавського «північного» модерну: основна їх відмінність полягає в тому, що в українському модерні наслідувались і модернізувались форми дерев'яної архітектури, а в скандинавському «північному» модерні – форми в камені. Тому український архітектурний модерн має більш легкі, витончені, підкреслено розвинені вгору вертикальні композиційні рішення, а «північний» модерн більше «наближений до землі» і схожий на форми природних скель. Можливо, саме тому навіть ті форми, які зустрічають і в українському, і в «північному» модерні, – ті ж трапеційні прорізи, справляють абсолютно протилежне враження.

Світова спадщина модерну відзначається надзвичайною різноманітністю. Попри нетривалий період свого існування, модерн отримав своє вираження в кількох різновидах – декоративному європейському, модернізованій еkleктиці, національно-романтичному напрямку, раціоналістичному та класицизованому напрямках. І досі серед провідних науковців точаться дискусії з приводу того, чи можна вважати модерн повноцінним стилем, оскільки, на відміну від довготривалих стилів попередніх епох – давньогрецького та давньоримського, візантійського, романіки, готики, Ренесансу, бароко, класицизму модерн внаслідок нетривалості свого існування не пройшов послідовно ті стадії, які характеризують повністю сформований стиль – виникнення, поширення та розквіт, завершення та занепад стилю. Обмеживши своє існування кількома десятиліттями, тим не менше, модерн дав безліч яскравих зразків архітектури і поширився в будівлях різноманітного призначення від Америки (де до зразків протомодерну часто відносять споруди Річардсона та «будинки прерій» Ф.Л.Райта) до Японії, де він виразився в поодиноких будівлях, наближених за своєю стилістикою до англійського раціоналістичного модерну Ч.-Р.Макнтоша.

В цілому модерн – стиль інтернаціональний, попри його стилістичну відмінність в Відні, Лондоні чи Парижі. Інтернаціоналізації модерну сприяв творчий і професійний обмін між фахівцями, практика проведення міжнародних виставок, популяризація нових ідей в пресі. Незважаючи на те, що в декоративному модерні Відня, Львова чи Парижа можна знайти певні відмінності на рівні композиційних прийомів, масштабу об'єктів та форм окремих елементів, в цілому декоративний модерн не відзначався такою вираженою регіональністю, як, скажімо, готика чи Ренесанс. Прийоми, застосовані в об'єктах декоративного, раціоналістичного чи класицизованого модерну часто запозичувались і тиражувались. Саме тому на теренах України можна виділити два великих масиви з об'єктами модерну в основних центрах: один сформувався на територіях, підвладних Австро-Угорській імперії і модерн там був запозичений з Відня, Праги, Будапешта та польських міст, другий, набагато більший за площею, на територіях, підвладних Російській імперії, тому він наслідував зразки модерну Петербурга і Москви.

Серед тих різновидів модерну в країнах світу, які мали не інтернаціональний, а яскраво виражений національний характер, варто назвати національно-романтичний модерн, який у Фінляндії отримав назву «національний романтизм», а в Петербурзі – «північний» чи «балтійський» модерн, в Барселоні – «експресивний модерн»-«модернізм», тощо. Майже одночасна поява національно-романтичних різновидів модерну в пригноблених країнах – балтійські країни, Польща, Фінляндія, Каталонія, Україна – свідчили про перетворення підкреслено (іноді гіпертрофовано) декоративного «стилю

митців» на матеріальне вираження народної самосвідомості, адже саме у такий спосіб – через повернення народної пам'яті, відродження давніх народних традицій, масове будівництво будівель народного призначення відбувалось підвищення національної самосвідомості пригноблених народів. При цьому в якості «знакових» елементів національно-романтичного модерну різних країн було вибрано такі форми та елементи, які найбільш вичерпно характеризували б культуру народу, його національну самоідентичність.

З точки зору порівняльного аналізу національно-романтичного модерну різних країн наукова спадщина В.В.Чепелика відкриває величезні перспективи, оскільки дозволяє об'єктивно оцінити самобутність саме українського архітектурного модерну в світовій спадщині об'єктів цього стилю. Свідченням цього є зростаюча зацікавленість спадщиною українського архітектурного модерну фахівців, які займаються систематизацією і дослідженням об'єктів саме «північного» модерну і польського національного «закопанського» стилю.

Список використаної літератури:

1. Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сецесії / Юрій Бірюльов. – Л.: Центр Європи, 2005. – 184 с.
2. Борисова Е. А. Русская архитектура конца XIX – начала XX в. / Борисова Е. А., Каждан Т. П. – М.: Наука, 1971. – 238 с.
3. Борисова Е. А. Русский модерн. / Борисова Е. А., Стернин Г. Ю. – М.: Советский художник, 1990. – 360 с.
4. Кириков Б. Архитектура петербургского модерна. Особняки и доходные дома / Борис Михайлович Кириков. – СПб.: Коло, 2006. – 576 с.
5. Кириллов В. В. Архитектура русского модерна (опыт формологического анализа) / В. В. Кириллов. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1979. – 214 с.
6. Кириченко Е. И. Русская архитектура 1830-1910-х годов / Евгения Ивановна Кириченко. – М.: Искусство, 1982. – 400 с., ил.
7. Чепелик В.В. Український архітектурний модерн / Віктор Васильович Чепелик. – К.: КНУБА, 2000. – 378 с.
8. Ясевич В.Е. Архитектура Украины на рубеже XIX-XX веков / Владимир Евгеньевич Ясевич. – К.: Будівельник, 1988. – 184 с.

Аннотация: в статье рассмотрены специфические характеристики европейского модерна. Особо выделен национально-романтический модерн, показано особое место украинского архитектурного модерна. Ключові слова: модерн, самобытность, украинский архитектурный модерн.

Annotation: in the article examined the specific characteristics of European Art-Nouveau. Especially distinguished the national-romantic Art-Nouveau? Demonstrated the special place of Ukrainian architectural Art-Nouveau. Key words: Art-Nouveau, original, Ukrainian architectural Art-Nouveau.